

ЛОЗОВА Т.П.

Молодший науковий співробітник

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

Французький б-р, 29 м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: ua.lozovaya@gmail.com

ORCID.ORG/0000-0002-4896-1930

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ ПЛОДОВО-ЯГІДНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність. Сприятливе інституційне середовище є важливою умовою формування та функціонування логістичного ланцюга плодово-ягідного ринку України. Механізми регулювання логістичного розвитку даного ринку є складовою частиною механізмів регулювання аграрного сектору економіки України. Отже, для визначення компонентів та особливостей механізмів логістичного розвитку ринку плодово-ягідної продукції (ПЯП) необхідно провести дослідження інституційного середовища агросфери України у контексті формування ефективного логістичного ланцюга ринку ПЯП.

Мета та завдання. Мета статті - аналіз складових компонентів інституційних механізмів регулювання розвитку логістики плодово-ягідного ринку України, визначення проблем функціонування головних складових інститутів і інституцій ринку та обґрунтування заходів щодо їх подолання.

Результати. У процесі дослідження проаналізовано інституційне середовище розвитку ринку плодово-ягідної продукції України, визначено проблемні аспекти функціонування та надано пропозиції для ефективного розвитку даного ринку.

Висновки. На основі проведеного аналізу надано узагальнене уявлення про складові інституційних механізмів регулювання розвитку логістики плодово-ягідного ринку України, визначено основні проблеми функціонування головних інститутів і інституцій ринку та запропоновано заходи щодо їх подолання, а саме: створення ефективної системи державної підтримки агропродовольчих ринків, зокрема, плодово-ягідного ринку, вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази підтримки сільського господарства, збільшення обсягів фінансування державних програм підтримки, створення механізму справедливого ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, посилення зв'язку виробників ПЯП з оптовими покупцями. Це обумовлює необхідність першочергової розробки та впровадження відповідних законодавчих та нормативно-правових актів взаємодії сировинної, переробної та споживчої ланок, що буде сприяти підвищенню результативності функціонування плодово-ягідного ринку України.

Ключові слова: ринкова логістика, плодово-ягідна продукція, інституційні механізми регулювання, інститути та інституції.

LOZOVA T.P.

Junior research employee

Institute of market problems and economic and ecological research of NASU

Frantsuzskiy Blvd., 29, Odessa, Ukraine, 65044

Email: ua.lozovaya@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4896-1930

INSTITUTIONAL MECHANISMS OF DEVELOPMENT REGULATION LOGISTICS OF THE FRUIT AND BERRY MARKET OF UKRAINE

Topicality. A favorable institutional environment is an important condition for the formation and functioning of the logistics chain of the fruit and berry market of Ukraine. Mechanisms for regulating the logistics development of this market are an integral part of the mechanisms for regulating the agricultural sector of Ukraine's economy. Therefore, to determine the components and features of the mechanisms of logistics development of the market of fruit and berry products (FNP) it is necessary to conduct a study of the institutional environment of the agrosphere of Ukraine in the context of forming an effective logistics chain of the FF market.

Aim and tasks. The purpose of the article is to analyze the components of institutional mechanisms for regulating the development of logistics of the fruit and berry market of Ukraine, identify problems of the main components of market institutions and institutions and justify measures to overcome them.

Research results. In the process of research the institutional environment of development of the market of fruit and berry products of Ukraine is analyzed, problematic aspects of functioning are defined and offers for effective development of this market are given.

Conclusion. Based on the analysis, a generalized idea of the components of institutional mechanisms for regulating the development of logistics of the fruit and berry market of Ukraine, identified the main problems of the main institutions and market institutions and proposed measures to overcome them, namely: creating an effective system of state support for agri-food markets. -berry market, improving the legislative and regulatory framework to support agriculture, increasing funding for government support programs, creating a mechanism for fair pricing of agricultural products, strengthening the relationship of SNF producers with wholesale buyers. This necessitates the priority development and implementation of relevant laws and regulations on the interaction of raw materials, processing and consumer units, which will increase the effectiveness of the fruit and berry market of Ukraine.

Key words: market logistics, fruit and berry products, institutional mechanisms of regulation, institutes and institutions.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Ринок плодово-ягідної продукції уявляє собою один із перспективних стратегічних агропродовольчих ринків України. Його особливість полягає у підвищеній частці трудовитрат на виробництво продукції, її швидкопливний характер, підвищену залежність від платоспроможного попиту населення. За цих обставин проблема формування ефективного організаційно-економічного механізму регулювання логістики ринку набуває підвищеної актуальності.

Особливе значення має певна низка науково-методичних питань пов'язаних з аналізом та обґрунтуванням інституційної складової підвищення ефективності використання логістичного потенціалу ринку. Звернення уваги на даний аспект проблеми обумовлено, з однієї сторони, відносно швидким зростом ділової активності на ринку, зокрема, у таких секторах як: холодна логістика, виробництво нових видів плодово-ягідних культур, нарощування експортного потенціалу продукції, запровадження інноваційних форм та методів інтенсифікації функціонування ринку, а з іншої сторони - недостатньою розробкою та впровадженням законодавчих, нормативних та інших документів відносно підвищення ефективності логістичного розвитку ринку.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Аналізом комплексних механізмів регулювання плодово-ягідного ринку України, у т.ч. інституційних, займаються такі науковці, як Д.А. Міщенко, О.М. Заскалкіна, Т.О. Осташко, Л.М. Васильєва, Сало І.В. та інші учені. Теоретико-методологічні основи логістики товарних ринків висвітлені у працях Б.В. Буркинського [1], В.М. Лисюка, О.В. Нікішиної [2,3], М.Л. Тараканова [4], В.О. Діленка. Ученими сформовано методологічний базис ринкової логістики, обґрунтовано чотири групи принципів формування ефективних логістичних ланцюгів товарних ринків (відтворювальні, інтеграційні, регуляторні, сталого розвитку), досліджено логістичний чинник трансформації теоретичних положень функціонування товарних ринків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявні напрацювання, питання інституційного регулювання ринку ПЯП України у логістичному вимірі залишається недостатньо дослідженим. Слід відокремити відсутність систематизації інституційного забезпечення розвитку ринку, його недостатній зв'язок з логістичними методами та підходами впливу на відтворювальний процес на ринку, обґрунтування нових інституційних заходів та пропозицій щодо забезпечення результативного інноваційного забезпечення відтворювального процесу на ринку. Вище вказане обумовлює доцільність наукових розробок у даному напрямі.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Мета статті - аналіз складових компонентів інституційних механізмів регулювання розвитку логістики плодово-ягідного ринку України, визначення проблем функціонування головних інститутів і інституцій ринку та обґрунтування заходів щодо їх подолання.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. На сучасний стан логістичного розвитку плодово-ягідного ринку впливає низка інституційних заходів, серед яких виокремлюються галузева Програма розвитку садівництва України на період до 2025 року [5], Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки [6], Дорожня карта ринку ягідництва [7], Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» [8] та інші нормативно-правові документи (рис. 1).

Розглянемо основні етапи та визначимо послідовність розвитку інституційної бази ринку.

У 2008 році була затверджена галузева Програма розвитку садівництва України на період до 2025 року (далі – Програма) [5]. Обґрунтовано основні переваги українських земель та здатність вирощувати на них плодово-ягідних культури. На даний час не в повній мірі використовується природно-ресурсний потенціал країни, а звужений тип відтворення насаджень призводить до скорочення їх площ та зниження урожайності.

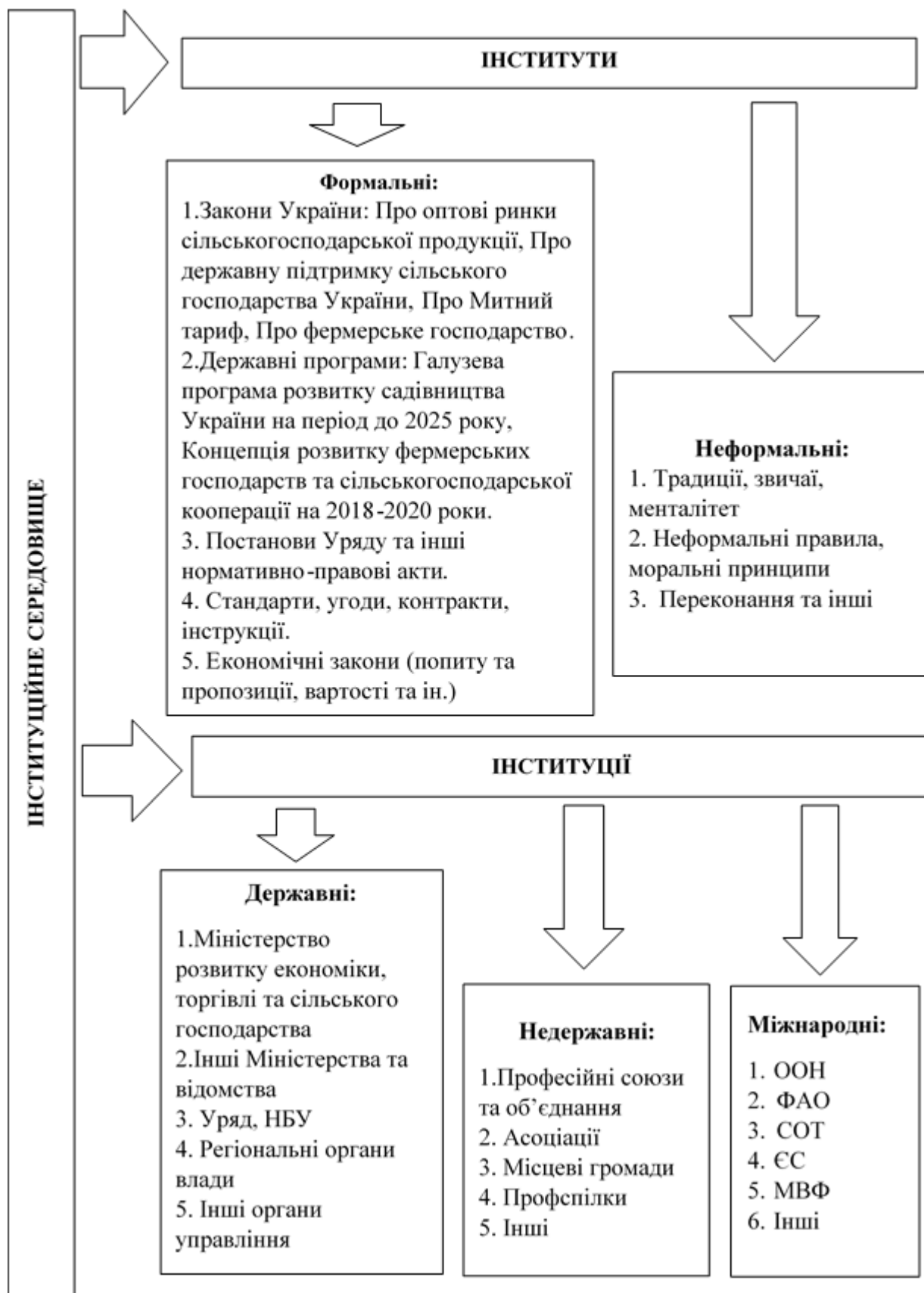

Рис. 1. Складові інституційного середовища плодово-ягідного ринку України

*Розроблено автором із використанням джерел [9]

Матеріально-технічне та фінансове забезпечення підприємств не відповідає сучасним вимогам. У ланці розподілу та реалізації відсутні організовані місця продажу – оптові та оптово-роздрібні ринки. У Програмі наголошено, що якщо держава не впровадить певних заходів щодо відродження, підтримки та розвитку садівництва, то з часом внутрішній ринок ПЯП буде повністю залежати від імпорту. На практиці імпортозалежність ринку ПЯП посилюється.

Основною метою Програми є підвищення виробництва вітчизняної плодово-ягідної продукції, розширення її експорту, внутрішнє забезпечення ринку та підвищення конкурентоспроможності продукції українських виробників на внутрішньому і зовнішньому ринку, організація виробництва екологічно чистої плодово-ягідної продукції, обмін досвідом та досягненнями, як на території держави, так і за її межами.

Програмою запропоновані основні шляхи розв'язання проблем садівництва, а саме:

- 1) раціональне використання потенціалу регіонів та господарств;
- 2) розширення мережі спеціалізованих підприємств з виробництва ПЯП;
- 3) оптимального розміщення садів з поліпшенням сортового складу;
- 4) пошук споживачів плодово-ягідної продукції на етапі її збору;
- 5) державна підтримка структурної перебудови виробництва;
- 6) відшкодування частини витрат на добрива та засоби захисту насаджень.

Водночас відсутні заходи забезпечення доступу малих товаровиробників до прибуткової ланки розподілу та реалізації ПЯП.

Завдання держави у цій Програмі полягає у подоланні негативних тенденцій та забезпеченні сталого розвитку ринку ПЯП. Для їх реалізації Програмою передбачено інститути пільгового кредитування для виробників плодів та ягід, використання інноваційних технологій в ланках переробки й реалізації продукції тощо. У Програмі важливе місце посідають цінові та страхові інструменти регулювання ринку. Цінова політика держави у формуванні плодово-ягідного ринку займає особливе місце. Її основною метою є розширене відтворення ресурсів у виробничій ланці ланцюга шляхом залучення інвестицій, використання досягнень НТП, підвищення якості продукції, розбудови ланки розподілу продукції та забезпечення доступу до неї індивідуальних господарств.

В Україні механізм страхування багаторічних насаджень майже відсутній. Це обумовлено недовірою до страхових компаній, обмеженістю фінансових коштів індивідуальних виробників та високими страховими тарифами для ПЯП. Водночас погодні умови виступають основним страховим випадком, а страхування урожаю від непогоди дасть можливість частково компенсувати збитки. Тому, галузева Програма рекомендує страхувати багаторічні насадження усіх форм власності.

Враховуючи запланований Програмою валовий збір ПЯП, в Україні мають функціонувати близько 600 плодосховищ (місткістю від 3 до 5 тис. тон). Науковці виділяють та обґрунтовують найбільш сприятливі зони вирощування плодів та ягід, доводять необхідність розміщення ліній з товарної обробки, сортування, калібрування та першочергового їх розміщення у регіонах вирощування. Регіони, які вирощують зерняткові, планується забезпечити холодильниками та цехами з переробки.

Передбачається, що переробка ПЯП сягатиме 40 % валового збору і буде випускати тільки конкурентоспроможну продукцію, відповідної якості та складу. Нині половина врожаю в логістичних ланках товарного ринку (ЛЛТР) втрачається через нераціональне використання, а держави при цьому втрачає майже 5 млрд. грн щорічно.

Загалом, реалізація даної Програми орієнтована на збільшення обсягів виробництва ПЯП, підвищення урожайності, зростання кількості сільськогосподарських підприємств за рахунок фінансового забезпечення, ефективного використання трудових ресурсів та створення нових робочих місць, розбудову ланки розподілу, складування й доробки товару для ефективного функціонування ринкового логістичного ланцюга.

Кабінетом Міністрів України у 2017 році схвалено Концепцію розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки (далі –Концепція) [6], яка визначає ключові проблеми аграрного сектору, в тому числі ринку плодово-ягідної продукції, та пропонує шляхи їх вирішення для досягнення відтворювального розвитку, а також забезпечення національної продовольчої безпеки. Вагома частка аграрної продукції виробляється господарствами населення, які мають обмежений доступ до корпоративних логістичних ланцюгів ринку. Концепцією передбачено державну підтримку, в першу чергу, фермерським господарствам у сільській місцевості, які не мають можливості оновити матеріально-технічну базу, використовувати передові технології,

селекцію, засоби захисту рослин, добрив і які, як правило, обмежені у власних коштах. Також значну увагу приділено кооперації.

Основні інструменти підтримки передбачають відшкодування частини вартості техніки та обладнання для сільськогосподарських робіт, повернення частини витрат на закладку багаторічних насаджень та догляду за ними. Очікується, що реалізація даної Концепції призведе до збільшення кількості фермерських господарств (земельні ділянки яких не перевищують 100 га.) і площ, на яких буде вирощуватись органічна продукція та багаторічні насадження. Щорічно планується створювати 15 об'єктів переробки сільськогосподарської продукції, підвищувати частку виробництва фермерськими господарствами валової продукції.

Фінансування витрат на реалізацію Концепції здійснює Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України за рахунок державних коштів, щорічна сума яких не може перевищувати 1 млрд. грн. Реалізація Концепції планується до 2020 року і передбачає розвиток сільськогосподарської кооперації та підтримку фермерських господарств.

В 2019 р. була презентована стратегічна програма розвитку ягідного сектору на 2019-2024 рр. - Дорожня карта розвитку ягідництва України [7], основною метою якої є визначення шляхів розвитку торгівлі та розширення можливостей співпраці з ЄС. Даний проект стартував у 2017 році у шести країнах: Україні, Білорусі, Молдові, Вірменії, Азербайджані та Грузії. В нашій країні ягідний сектор став пріоритетним напрямом розвитку, якому було надано перевагу ще на початковій стадії проекту. Бюджет проекту склав 6 млн. євро, які будуть розподілені між країнами-учасниками.

Основними цілями дорожньої карти є:

- сертифікація ягідної продукції України згідно стандартів ЄС;
- збільшення експорту ягідної продукції;
- підвищення якості та обробки сільськогосподарських культур після збору врожаю;
- реєстрація пестицидів для обробки ягід, сортів рослин та насіння в Україні;
- розробка освітніх програм;
- посилення ролі профільних інституцій в Україні (інноваційних, технологічних та науково-дослідних напрямів);

- стратегічний підхід уряду до підтримки розвитку галузі (гарантії державної підтримки, створення міжнародного іміджу України, модернізація технологій та покращення інфраструктури).

Впровадження Дорожньої карти передбачається за підтримки Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства інфраструктури, Міністерства фінансів, Асоціації «Ягідництво України», «Укрсадпром», «Укрсадвинпром», «Органічна Україна» та наукові інституції [10].

Виконаний огляд надав можливість сформулювати головні проблеми інституційного регулювання плодово-ягідного ринку, які представлені в таблиці 1.

Ефективна реалізація запропонованих інституційних заходів залежить від державного фінансування відповідних програм.

На 2019 рік у Державному бюджеті України закладені витрати на державні цільові програми, направлені на розвиток та підтримку сільськогосподарських виробників та фермерських господарств, у тому числі суб'єктів ринку ПЯП. Допомога надається на безповоротній та поворотній основі (табл. 3).

Таблиця 1

Головні проблеми функціонування формальних і неформальних інститутів, державних і профільних інституцій регулювання плодово-ягідного ринку України

Інститути, інституції	Складові	Проблемні аспекти функціонування
Формальні інститути	Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції»	1. Відсутній Порядок та механізм надання земельних ділянок для будівництва ринку. 2. Не вирішено питання доступу дрібних товаровиробників до каналів реалізації продукції. 3. Відсутність нормативно-правової основи планування оптової торгівлі. 4. Відсутність механізму впливу на цінову політику ПЯП. 5. Відсутність стимулів відкриття оптовими операторами фірмових магазинів роздрібною торгівлі та ін.

	Галузева програма розвитку садівництва України на період до 2025 року	<ol style="list-style-type: none"> 1.Окремим напрямом не виділено заходи забезпечення індивідуальних господарств до ланок розподілу й реалізації продукції. 2.Не визначено конкретні механізми взаємодії індивідуальних виробників і переробників ПЯП. 3.Недостатність фінансування ланки зберігання ПЯП (фруктосховища). 4.Недоліки у системі страхування багаторічних насаджень (високі тарифи).
	Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки	Чіткі тенденції доступу до державної фінансової допомоги (площа землі і доход), що звужує коло потенційних учасників – індивідуальних господарств (ФГ і ОСГ)
	Дорожня карта розвитку ягідництва України	Немає логістичних напрямів розвитку вітчизняного ринку, який є пріоритетним для цього ринку.
	Регіональні програми розвитку АПК	Фінансування та будівництво регіональних фруктосховищ
Неформальні інституції	Звичай, традиції, менталітет, неформальні правила та ін.	<ol style="list-style-type: none"> 1.Відсутність довіри до кооперації на селі. 2.Низький рівень інформаційного забезпечення кооперації. 3.Неорганізованість індивідуальних виробників. 4.Нерозвинена дорадча діяльність.
Інституції	Державні інституції	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень співпраці державних і регіональних інституцій між собою. 2.Недостатньо чітко виділені функції регіональних Департаментів агропромислового розвитку щодо їх участі у розвитку логістики ринку ПЯП. 3.Неузгодженість діяльності державних і профільних інституцій у сфері сприяння розвитку логістики ринку плодів та ягід.
	Профільні інституції	<ol style="list-style-type: none"> 1.Реалізація та переробка готової продукції. 2.Діючий порядок та діючі нормативи надання державної допомоги. 3.Неформальна кооперація садівників для формування необхідної партії товару. 4.Забезпечення гарантованого збуту продукції. 5.Адаптація українського законодавства до міжнародного. 6. Відсутність доступу сільськогосподарських товаровиробників до тендерів на поставку фруктів через «Prozogo»

* складено автором

У 2019 році сума підтримки на безповоротній основі склала 2357млн. грн., що на 55,36% нижче рівня 2017 року, величина підтримки на поворотній основі – 1141 млн. грн., що на 35,54 % вище базового рівня. Більш детально наліз динаміки даної підтримки за 2017 -19 роки нами досліджено та представлено в таблиці 2.

У 2018р. розподіл видатків по програмах суттєво відрізняється від попереднього року. Пріоритетними напрямами фінансування у сільському господарстві стали фермерські господарства, на розвиток яких було виділено 1000 млн. грн. та 300 млн. грн. на державну підтримку розвитку закладення нових садів та ягідників. Наприкінці року (№ 1192/3 від 22.12.2018 р.) Мінагрополітики виділило додаткові кошти у сумі 100 млн. грн. на державну підтримку розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними.

Функціонування державних програм підтримки підприємств АПК, млн. грн.

Код програми	Державні програми підтримки	Роки			2019р. у % до 2017р.
		2017р.	2018р.	2019р.	
Підтримка на безповоротній основі					
2801030	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	300,0	66,0	127,2	42,4
2801050	Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, дослідження та експериментальні розробки у сфері агропромислового комплексу	71,5	77,6	143,0	200,1
2801180	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	60,0	5,0	5,0	8,3
2801230	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	-	1000,0	800,0	
2801350	Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	75,0	300,0	400,0	533,3
2801580	Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	4774,0	945,0	881,8	18,5
Всього		5280,5	2393,6	2357,0	44,6
Підтримка на поворотній основі					
2801460	Надання кредитів фермерським господарствам	65,0	43,1	244,5	376,2
2801490	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу	3,8	3,8	4,8	125,0
2801560	Формування державного інтервенційного фонду Аграрним фондом, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників	773,0	894,0	891,7	115,4
Всього		841,8	940,9	1141,0	135,5

*Складено автором із використанням джерел [11,12,13]

У 2019р. видатки на підтримку розвитку фермерських господарств (ФГ) в Україні скоротились на 20 % (200 млн. грн.), але збільшилась сума кредитів, наданих фермерським господарствам майже у 6 раз (з 43,1 млн. грн. у 2018р. до 244,5 млн. грн. у 2019р.). П'яти разове зростання свідчить про пріоритетність ринку плодів та ягід та зростання фінансової підтримки суб'єктів виробничої ланки ринкового ланцюга з боку фінансових установ, що свідчить також про перспективність розвитку даного бізнесу. На закладку молодих садів, виноградників та ягідників виділили на 33,3 % більше,

ніж попереднього року (400 млн. грн.). В той же час, у 2019 році сільгоспвиробники недоотримали підтримки на 7,7 % порівняно з попереднім роком.

Слід звернути увагу на зацікавленість держави у прикладних наукових та науково-технічних розробках, у кваліфікованій підготовці кадрів, наукових розробках у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, на яку у 2019 році виділили 143 млн. грн., що на 84,4 % більше, ніж у 2018р.

У «Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства» (далі – Порядок) затверджений Постановою КМУ № 587 від 15.07.2005 року визначено механізм використання бюджетних коштів за програмою «Державної підтримки розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляду за ними» передбачено бюджетні кошти на часткове покриття витрат за наступними напрямками:

- проведення робіт із закладення молодих насаджень та догляд за ними;
- придбання садивного матеріалу плодово – ягідних культур;
- будівництво холодильників та придбання ліній обробки плодів;
- будівництво лабораторних комплексів безвірусного матеріалу розсадницькими господарствами та морозильних камер ПЯП;
- придбання техніки для висушування фруктів.

Проведений аналіз напрямів використання коштів за даною свідчить про їх часткове використання, що наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Аналіз напрямів використання бюджетних коштів за програмою «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними», за 2018 рік, млн. грн.

Напрями використання бюджетних коштів	Затверджені у паспорті напрями використання	Видатки	Відхилення
Часткова компенсація витрат з придбання садивного матеріалу плодово-ягідних культур, винограду та хмелю	268,3	260,5	-7,9
Часткова компенсація витрат з будівництва холодильників з регульованим газовим середовищем	123,9	133,9	9,9
Часткова компенсація витрат з придбання ліній товарної обробки плодів	2,4	-	-2,4
Часткова компенсація витрат на будівництво камер швидкого заморожування плодів та ягід	5,4	-	-5,4
Разом	400,0	394,3	-5,7

*Джерело [14]

При цьому кошти даної Програми були використані лише за двома напрямками, ще за одним – недофінансування (табл.3). Не використані кошти на часткову компенсацію витрат з придбання ліній товарної обробки плодів пояснюються відсутністю заявок. Через невиконання відповідних показників паспорта сума часткової компенсації витрат на будівництво камер швидкого заморожування плодів та ягід залишилась не використаною.

У 2018 році активізувалась державна підтримка розвитку ринку ПЯП. Водночас, 171 господарюючий суб'єкт отримав компенсацію за придбання садивного матеріалу плодово-ягідних культур, винограду та хмелю на суму 262,5 млн. грн. (табл. 4)

Дев'ять суб'єктів господарювання (більшість виробники зерняткових культур) частково отримали компенсацію за будівництво холодильників з регульованим газовим середовищем ємністю 14060 тон - загальною сумою 130,5 млн. грн., а це майже 74 % загальних витрат будівництва. В холодильниках протягом року буде можливість зберігати зерняткові культури і забезпечувати даною продукцією внутрішній та зовнішній ринок. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність ПЯП та підвищити ефективність ринку.

Результати реалізації програми «Державної підтримки розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними» у 2018 році

Культури	Сума відшкодування тис. грн.	Площа насаджень, га	% від загальної площі	Загальна площа насаджень, га
1.Зерняткові	70,1	573,7	77,9	736,9
2.Кісточкові	18,8	294,4	45,1	653,9
3.Ягідники	85,6	903,6	96,4	937,7
4.Горіхи	76,2	1900,1	85	2234,7

*складено автором на основі [14]

За підсумками 2018 року щодо державної підтримки садівництва було закладено майже 4 тисячі гектар нових насаджень, а саме: 1039 га фундука, 861 га волоського горіху, 608 га яблунь, 518 га лохини. Нові насадження профінансував Уряд України шляхом 80 % компенсації вартості саджанців. Фермери з 22 областей отримали компенсацію на суму 261 млн. грн. Велика кількість учасників у Програмі державної підтримки змусила Уряд переглянути суму коштів на фінансування програми в сторону збільшення на 91 млн. грн., тобто загальна сума державної підтримки склала 391 млн. грн. Обсяг зберігання фруктів та ягід склав близько 300 тис. тон. (6 %) [15].

1987 фермерських господарств скористалися частковою компенсацією вартості (додаткова 15 %) сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва на суму 108,937 млн. грн. Що стосується компенсації на придбання вітчизняної техніки (25 %), то загальна сума компенсації склала близько 400 млн. грн., яку отримали майже 4 тисячі ФГ. Загалом, учасниками програми державної підтримки стали майже 6800 СГП на загальну суму 913 млн. грн.

За насіння 260 ФГ отримали компенсацію на суму 6,456 млн. грн., на придбання саджанців близько 32,7 млн.грн. 6 кооперативів отримали підтримку на суму 8,575 млн. грн. За підсумками 2018 року програмами підтримки розвитку фермерів скористалось 2663 ФГ на загальну суму 132,629 млн. грн. [16].

Прийнятий у 2009 році Закон України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» (ОРСП) №1561-VI (далі – Закон) [4] визначив правові засади організації діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні, регулювання відносин, захист прав та інтересів виробників сільськогосподарської продукції. Відповідно до Закону, оптовий ринок сільськогосподарської продукції - юридична особа, предметом діяльності якої є надання послуг, що забезпечують здійснення оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією, і який в установленому цим Законом порядку, надано статус оптового ринку сільськогосподарської продукції.

ОРСП передбачають надання низки послуг, зокрема логістичних послуг:

- формування партій стандартизованої сільськогосподарської продукції;
- організація торгів, аукціонів;
- складування, зберігання, відвантаження та доставка партій сільськогосподарської продукції;
- контроль якості сільськогосподарської продукції;
- транспортування партій сільськогосподарської продукції [4].

На практиці переважна більшість положень Закону про ОРСП не реалізовано в результаті відсутності державної політики розбудови та підтримки мереж ОРСП. До проблем створення ОРСП слід віднести:

- відсутність Порядку та механізму надання земельних ділянок для будівництва ринку;
- відсутність механізму впливу на цінову політику ПЯП;
- не вирішено питання доступу дрібних товаровиробників до каналів реалізації продукції;
- відсутність нормативно-правової основи планування оптової торгівлі;
- відсутність стимулів для відкриття оптовими операторами фірмових магазинів роздрібною торгівлі та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі виконаного узагальненого уявлення про складові компоненти інституційних механізмів регулювання розвитку логістики плодово-ягідного ринку України, визначено проблеми функціонування головних інститутів і інституцій ринку та обґрунтовано заходи щодо їх подолання, до яких слід віднести:

1. Створення ефективної системи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання державної підтримки сільського господарства на засадах прозорого механізму розподілу бюджетних коштів.
2. В програмах підтримки чітко визначення стратегічних напрямів розвитку та затвердження в Законі України «Про державний бюджет» суми державної підтримки та суми фіксованого обсягу щорічної підтримки ринку, посилення контролю та відповідальності за виконання програм відповідних департаментів.
3. Збільшення обсягів фінансування державної програми підтримки розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників та нагляду за ними сільськогосподарським товаровиробникам з урахуванням забезпечення продовольчої безпеки країни.
4. Посилення зв'язків виробників ПЯП з оптовими покупцями продукції через створення на базі ОРСП сприятливих умов для укладання довгострокових угод з реалізації продукції.
5. Збільшення частки відрахувань на створення сучасної інфраструктури ринку, зокрема, холодильників, технічних засобів зі збирання врожаю, залучення інноваційних технологій у виробництво продукції, створення мереж плодосховищ у відповідності до провідних районів вирощування плодово-ягідних культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркинський Б.В., Нікішина О.В. та ін. Методологічні засади формування ефективної логістики товарних ринків: монографія / за ред. Б. В. Буркинського, О.В. Нікішиної. Одеса: ППРЕД НАН України, 2020. 200 с.
2. Нікішина О.В. Принципи формування логістичних ланцюгів товарних ринків: конвергенція підходів. *Food Industry Economics*. 2019. 11 (3). С. 3-15. doi.org/10.15673/fie.v11i3.1456. Режим доступу: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1456>
3. Нікішина О.В. Логістична структура товарного ринку: теоретичні й прикладні положення. *Food Industry Economics*. 2019. 11 (2). С.20-30. <https://doi.org/10.15673/fie.v11i2.1391>. Режим доступу: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1391>
4. Нікішина О.В., Діленко В.О., Тараканов М.Л. Логістичний фактор трансформації теоретичних положень функціонування товарних ринків. *Проблеми економіки*. 2019. №3 (41). С.164-170. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-164-170> Режим доступу: https://www.problecon.com/article/?year=2019&abstract=2019_3_0_164_170
5. Про затвердження галузевої Програми розвитку садівництва України на період до 2025 року і галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 444/74 від 21.07.2008 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0444555-08>
6. Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 664-р від 13.09.2017р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80>
7. Про схвалення Експортної стратегії України (“дорожньої карти” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017—2021 роки: Розпорядження КМУ № 1017-р від 27 грудня 2017р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-eksportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki>
8. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України №1561-VI від 25.06.2009 р. Редакція від 13.02.2020р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17/ed20200213>
9. Федорчак О. Інституційний механізм державного управління. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 1 (50) Ч. 1
10. ІТС підтримує українських ягідників: презентовано Дорожню карту розвитку ягідництва [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://landlord.ua/news/its-pidtrymaie-ukrainskykh-iahidnykiv-prezentovano-dorozhniu-kartu-rozvytku-iahidnytstva/>
11. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України № 1801-VIII від 09.11.2017 р. Редакція від 02.12.2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
12. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України № 2246-VIII від 06.12.2018 р. Редакція від 13.12.2018 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

13. Про державний бюджет України на 2019 рік: Закон України № 2629-VIII від 23.11.2018 р. редакція від 23.03.2019 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>

14. ЗВІТ про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислового комплексу. Затверджено рішенням Рахункової палати № 20-6 від 20.08.2019. Київ. 2019р. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/20-6_2019/Zvit_20-6_2019.pdf

15. Уряд повністю профінансував розвиток садівництва у 2018 році URL: <http://ukrsadprom.org/blog/uryad-povnistyu-profinansuvav-rozvytok-sadivnytstva-u-2018-rotsi/>

16. Державна підтримка фермерів у 2018 році: попередні результати URL: <https://farmer.co.ua/ru/presa/item/510-derzhavna-pidtrymka-fermeriv-u-2018-rotsi-poperedni-rezultaty>

REFERENCES

1. Burkynskyi, B.V., Nikishyna, O.V. ta in. (2020). Metodolohichni zasady formuvannia efektyvnoi lohistyky tovarnykh rynkiv: monohrafiia / za red. B. V. Burkynskoho, O.V. Nikishynoi. Odesa: IPREED NAN Ukrainy, 200 s. [in Ukrainian].

2. Nikishyna, O.V. (2019). Pryntsypy formuvannia lohistychnykh lantsiuhiv tovarnykh rynkiv: konverhentsiia pidkhodiv. Food Industry Economics. 11 (3). S. 3-15. doi.org/10.15673/fie.v11i3.1456. Rezhym dostupu: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1456> [in Ukrainian].

3. Nikishyna, O.V. (2019) Lohistychna struktura tovarnoho rynku: teoretychni y prykladni polozhennia. Food Industry Economics. 11 (2). S.20-30. <https://doi.org/10.15673/fie.v11i2.1391>. Rezhym dostupu: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1391> [in Ukrainian].

4. Nikishyna, O.V., Dilenko, V.O., Tarakanov, M.L.(2019). Lohistychnyi faktor transformatsii teoretychnykh polozhen funktsionuvannia tovarnykh rynkiv. Problemy ekonomiky. №3 (41). S.164-170. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-164-170> Rezhym dostupu: https://www.problecon.com/article/?year=2019&abstract=2019_3_0_164_170 [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia haluzevoi Prohramy rozvytku sadivnytstva Ukrainy na period do 2025 roku i haluzevoi Prohramy rozvytku vynohradarstva ta vynorobstva Ukrainy na period do 2025 roku: Nakaz Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy № 444/74 vid 21.07.2008 r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0444555-08> [in Ukrainian].

6. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku fermerskykh gospodarstv ta silskohospodarskoi kooperatsii na 2018-2020 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 664-r vid 13.09.2017r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> [in Ukrainian].

7. Pro skhvalennia Eksportnoi stratehii Ukrainy (“dorozhnoi karty” stratehichnoho rozvytku torhivli) na 2017—2021 roky: Rozporiadzhennia KMU № 1017-r vid 27 hrudnia 2017r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-eksportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki> [in Ukrainian].

8. Pro optovi rynky silskohospodarskoi produktsii: Zakon Ukrainy №1561-VIvid 25.06.2009 r. Redaktsiia vid 13.02.2020r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1561-17/ed20200213> [in Ukrainian].

9. Fedorchak, O. (2017) Instytutsiyni mekhanizm derzhavnoho upravlinnia. Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia. Vyp. 1 (50) Ch. 1 [in Ukrainian].

10. ITC pidtrymaie ukraïnskykh yahidnykiv: prezentovano Dorozhniu kartu rozvytku yahidnytstva [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://landlord.ua/news/itc-pidtrymaie-ukraïnskykh-iahidnykiv-prezentovano-dorozhniu-kartu-rozvytku-iahidnytstva/> [in Ukrainian].

11. Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2017 rik: Zakon Ukrainy № 1801-VIII vid 09.11.2017 r. Redaktsiia vid 02.12.2017 r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> [in Ukrainian].

12. Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2018 rik: Zakon Ukrainy № 2246-VIII vid 06.12.2018 r. Redaktsiia vid 13.12.2018 r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> [in Ukrainian].

13. Pro derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2019 rik: Zakon Ukrainy № 2629-VIII vid 23.11.2018 r. redaktsiia vid 23.03.2019 r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19> [in Ukrainian].

14. ZVIT pro rezultaty audytu efektyvnosti vykorystannia koshtiv derzhavnoho biudzhetu, spriamovanykh na nadannia derzhavnoi pidtrymky ahropromyslovomu kompleksu. Zatverdzheno rishenniam

Rakhunkovoi palaty No 20-6 vid 20.08.2019. Kyiv. 2019r. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/20-6_2019/Zvit_20-6_2019.pdf [in Ukrainian].

15. Uriad povnistiu profinansuvav rozvytok sadivnytstva u 2018 rotsi URL: <http://ukrsadprom.org/blog/uryad-povnistyu-profinansuvav-rozvytok-sadivnytstva-u-2018-rotsi/> [in Ukrainian].

16. Derzhavna pidtrymka fermeriv u 2018 rotsi: poperedni rezultaty URL: <https://farmer.co.ua/ru/presa/item/510-derzhavna-pidtrymka-fermeriv-u-2018-rotsi-poperedni-rezultaty> [in Ukrainian].